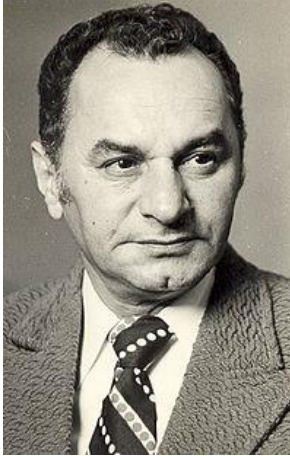

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

F. Köçərli adına
Respublika Uşaq Kitabxanası

Azərbaycan teatrının Tofiq Kazımov zirvəsi

Tofiq Kazımovun 95 illik yubileyi münasibətilə mərkəzi kitabxanaların uşaq şöbələri, MKS-nin şəhər, qəsəbə, kənd kitabxana filialları üçün hazırlanmış metodik vəsait

Bakı – 2018

Tərtibçilər:

**Aynur  Əliyeva
Sevil  hm dova**

Redaktor:

Könül A zad 

** xtisas redaktoru v 
buraxılışa məsul:**

  hla Qəmbərova
 m kdar Mədəniyyət işçisi

Azərbaycan teatrının Tofiq Kazımov zirvəsi: Tofiq Kazımovun 95 illik yubileyi münasibətilə mərkəzi kitabxanaların uşaq şöbələri, MKS-nin  h r, qəsəbə, kənd kitabxana filialları   n hazırlanmış metodik vəsait / Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, F. K  rli ad.Respublika Uşaq Kitabxanası ; t rt.ed. A.Əliyeva; ixt.red. v  burax.məsul  . Qəmbərova ; red. K. A zad . - Bakı: F. K  rli ad.Respublika Uşaq Kitabxanası, 2018. -30 s.

 F. K  rli adına Respublika Uşaq Kitabxanası, 2018

Tərtibçidən

Azərbaycan teatr sənətinin qədim və zəngin tarixi vardır. Əmək fəaliyyəti ilə bağlı oyunlar və rəqslər, mövsüm bayramları, aşıq sənəti, meydan mərasimləri, “Qaravəlli” tipli müxtəlif tamaşa növləri xalq teatrının əsasını müəyyən etmiş, milli teatrın gələcək inkişafı üçün möhkəm zəmin yaratmışdır. Xalq teatrının repertuarını təşkil edən əxlaqi və tərbiyəvi əhəmiyyətə malik əsərlərlə yanaşı dini tamaşalar da teatr sənətinin formalaşmasında özünəməxsus rol oynamışdır. XIX əsrin ikinci yarısından başlayaraq Azərbaycanda cərəyan edən ictimai-siyasi hadisələr ölkədə maarifçilik hərəkatının inkişafına güclü təkan verdi. Həmin dövr Azərbaycan teatrı üçün də əlamətdar oldu. Dahi mütəfəkkir Mirzə Fətəli Axundovun ədəbiyyatımıza dram janrını gətirməsi xalq teatrının peşəkar teatr sənətinə çevrilməsində həlledici rol oynadı. Böyük maarifçi Həsən bəy Zərdabinin və görkəmli yazıçı Nəcəf bəy Vəzirovun təşəbbüsü ilə 1873-cü ildə Bakıda Mirzə Fətəli Axundovun “Hekayəti-vəziri-xani Lənkəran” və “Hacı Qara” komediyalarının tamaşaya qoyulması Azərbaycanda, eləcə də bütün müsəlman Şərqi dünyəvi peşəkar teatrın təməlini qoydu. Teatrın böyük ictimai əhəmiyyətini dərk edən Azərbaycan ziyalıları Bakıda, Qubada, Şəkiddə, Şuşada, Naxçıvanda, həmçinin Tiflisdə, İrəvanda teatr tamaşaları təşkil edirdilər. Azərbaycanın görkəmli ziyalıları Nəcəf bəy Vəzirov, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, Nəriman Nərimanov və başqaları dövrün teatr repertuarlarını zənginləşdirirdilər. Rusiyada və Avropada təhsil aldıqdan sonra vətənə qayıtmış azərbaycanlı gənclər dünya klassiklərinin əsərlərini tərcümə edərək tamaşaya qoymaqla teatr həvəskarlarını dünya ədəbiyyatının nümunələri ilə tanış edirdilər.

Azərbaycan teatr tarixinə bir çox görkəmli şəxsiyyətlər iz qoyub getmişlər. Hərəsi də öz dəst-xətti, öz imzaları ilə. Teatr tarixinə gəlişi ilə səs salan şəxsiyyətlərdən biri də xalq artisti, istedadlı rejissor, görkəmli müəllim Tofiq Kazımovdur. Azərbaycanda lirik-psixoloji teatr məktəbinin yaranması, inkişafı və formalaşması Tofiq Kazımovun adı ilə bağlıdır. Görkəmli ziyalı Tofiq Səməd Mənsur oğlu Kazımovun bu il 95 yaşı tamam olur. Bu münasibətlə bu vəsaiti işləməyi özümüzdə borc bildik. Vəsait iki hissədən ibarətdir. I hissə *“Səhnəmizin fədaisi Tofiq Kazımov”* adlanır və rejissorun həyat və yaradıcılığından bəhs edir. II hissə isə *“Teatr naxışlı ömür sahibi”* adlanır və yaradıcılığından bəhs edən tədbirlərdən söhbət açılır.

Yaradıcılığı

Tofiq Kazımov görkəmli teatr xadimi, Səməd Mənsurun oğludur. Səməd Mənsur Bakıda mövcud olan bir sıra mədəni-maarif cəmiyyətləri (məsələn, “Nicat”, “Şəfa”) teatr truppalarının rəhbərlərindən idi.

Tofiq Kazımov 14 yanvar 1923-cü ildə Bakıda anadan olub. O, yeddiillik təhsilini Bakıda aldıqdan sonra 1939-1942-ci illərdə teatr məktəbini bitirib. Böyük Vətən müharibəsində iştirak edən Tofiq Kazımov döyüşlərdə yaralanaraq 1943-cü ildə Bakıya qayıdıb və Gənc Tamaşaçılar Teatrında aktyor işləyib. Əyyub Abbasovun “Məlik Məmməd”, Abdulla Şaiqin “Ana” dramlarının tamaşalarında Bulud və Əmrah rollarını oynayıb.

1945-1951-ci illərdə Moskvada Ümumittifaq Teatr Sənəti İnstitutunda rejissor təhsili alıb. Tələbə ikən Ağdam Dövlət Dram Teatrında Həsən Qasımovun “Kür sahilində” pyesini tamaşaya hazırlayıb. 1951-ci ildə Akademik Milli Dram Teatrında diplom tamaşası kimi Hüseyn Muxtarovun “Ailə namusu” (“Allanın ailəsi”) pyesinə səhnə quruluşu verib. 1952-ci il aprelin 25-də Gənc Tamaşaçılar Teatrına baş rejissor göndərilib, ancaq burada tamaşa hazırlamayıb. Elə həmin il oktyabrın 1-də Akademik teatra rejissor götürülüb. 1958-ci ildə kinostudiyaya işə qəbul olunaraq “Azərbaycanfilm” də çəkilən “Səhər” kinolentində rejissor kimi çalışıb. 1960-cı ildə kinostudiyadan çıxaraq yenidən Akademik teatra quruluşçu rejissor götürülüb. Akademik teatrda sırası rejissor kimi Karlo Haldoninin “Məzəli hadisə” (1952), Lope de Veqanın “Sevilya ulduzu” (1953), Nazim Hikmətin “Qəribə adam” (1956), Mirzə Fətəli Axundzadənin “Hekayəti-vəziri-xani Lənkəran”, Rəsul Rzanın “Qardaşlar”, Maksim Qorkinin “Vassa Jeleznova” (1954), Ənvər Məmmədخانının “Şirvan gözəli” (1957), Şixəli Qurbanovun “Əcəb iş düşdük”, Aleksis Parnisin “Gözəllik və

sevgi adası” (“Afrodita adası”, 1961), Viktor Hüqonun “Mariya Tüdor” (1962), Sabit Rəhmanın “Sevimli rollar” (1963) pyeslərinə səhnə təfsiri verib. 1964-cü ildən Akademik Dram Teatrına baş rejissor təyin edilən Tofiq Kazımovun üzərinə düşən tarixi bir missiya, onun sənətkar və vətəndaş missiyası idi. Sanki taleyin hökmü ilə o, həmin ağırlığı şərəflə daşımağa, yerinə yetirməyə məhkum edilmişdi. Bu fikirlər sənətsünaslıq elmləri doktoru, professor İsrail İsrailovun “Azərbaycan teatr mədəniyyətində Tofiq Kazımov imzası” adlı yazısında qeyd olunub. İ. İsrailov həmçinin Tofiq Kazımovun səhnəyə gəldiyi illəri sovet dövrünün teatr tarixində oyanma dövrü adlandırır. Baş rejissor kimi Akademik teatrda Vilyam Şekspirin “Antoni və Kleopatra” (1964), “Hamlet” (1968), “Fırtına” (1974), Branislav Nuşçin “Nazirin xanımı” (1970), Cəlil Məmmədquluzadənin “Ölülər” (1966), Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin “Pəri cadu” (1969), İlyas Əfəndiyevin “Sən həmişə mənimləsən” (1964), “Unuda bilmirəm” (1968), “Məhv olmuş gündəliklər” (1969), “Bağlardan gələn səs” (1975), Şixəli Qurbanovun “Sənsiz” (1967), Cəfər Cabbarlının “Aydın” (1972), Yucin Onilin “Qızıl” (1971), Bəxtiyar Vahabzadənin “Yağışdan sonra” (1971), Sabit Rəhmanın “Yalan” (1965), “Küləklər” (1970), İmran Qasımovun “Nağıl başlananda” (1973), Aleksandr Vampilovun “Övlad” (1974), Məmməd Səid Ordubadinin “Qılınc və qələm” (1976, səhnələşdirəni özüdür), Maqşud İbrahimbəyovun “Ümid” (1976), Mirzə İbrahimovun “Bəşərin komediyası və yaxud Don Juan” (1977), Anatoli Safronovun “Daşqın”, Dmitri Asenovun “Qızıldan qiymətli” (1977), Mirzə Fətəli Axundzadənin “Müsyö Jordan və dərviş Məstəli şah” (1978), “Yastı təpə”, Taufiq əl Hakiminin “Karıxmış sultan” (1980) pyeslərini tamaşaya hazırlayıb. Tofiq Kazımov baş rejissorluğu dövründə teatra çoxlu istedadlı gənc cəlb etdi. Tofiq Kazımov yeni teatr poetikası yaratmaqla, onun

estetik səciyyələrini müəyyənləşdirdi. T. Kazımov sözün əsl mənasında, hazırladığı səhnə əsərlərində “tamaşanın müəllifi” səviyyəsinə yüksəlirdi.

Tofiq Kazımovun yaradıcılıq üslubunda dönüş kimi qiymətləndirilən “Sən həmişə mənimsəsən” ilə Milli Dram Teatrında lirik-psixoloji janrın bünövrəsi qoyulub. “Sən həmişə mənimsəsən” dən sonra “Yalan” (1965), “Ölülər” (1966), “Sənsiz” (1967), “Hamlet” (1968) kimi dolğun tamaşalar Azərbaycan səhnəsini rəvnəqləndirib.

Tofiq Kazımov 1960-cı ildə Musiqili Komediya Teatrında Tofiq Quliyevin “Qızıl axtaranlar” (dramaturq: Həsən Seyidbəyli) operettasına quruluş verib. Naxçıvan teatrında Məmmədəli Tarverdiyevin “Kölgəli dağ” (1964), Quba teatrında Rza Şahvələdin “Qız qalası” (1961), Şıxəli Qurbanovun “Əcəb iş düşdük” (1963), Gəncə teatrında Altay Məmmədovun “Yadımdamı” (1969) dramlarına quruluş verib.

Tofiq Kazımov uzun illər teatr institutunda aktyor və rejissor sənətindən dərs deyib. Xalq artistləri Ağasadiq Gəraybəyli, Məmmədəli Vəlixanlı, Kazım Ziya, Əliağa Ağayev (Zəfər Nemətovla birgə), İsmayıl Osmanlı barədə monoqrafiyalar yazıb. “Çağırış”, “İşıqlı yollarda”, “Şəfəq”, “Qoçaq Polad” və digər pyeslərin müəllifidir. Mətbuatda teatr sənətinə, müxtəlif tamaşalara aid resenziya və məqalələrlə çıxış edib.

Tofiq Kazımov 1965-ci ildə “Antoni və Kleopatra” (Uilyam Şekspir) və 1979-cu ildə “Şəhərin yay günləri” (Anar) tamaşalarına görə Dövlət mükafatları ilə təltif olunub. Respublikanın Əməkdar incəsənət xadimi (1961) və Xalq artisti (1 iyun 1974) fəxri adlarına layiq görülüb.

Milli rejissor sənətimizin korifeylərindən sayılan Tofiq Kazımov 1980-ci il avqust ayının 2-də avtomobil qəzasında həlak olub. Onun məzarı Bakıda ikinci Fəxri xiyabandadır.

95 illik yubileyi keçirilən görkəmli rejissorun, həmçinin Azərbaycanlı lirika-psixoloji teatr məktəbinin yaradılması, inkişafı və formalaşması və milli mədəniyyətimizin inkişafında müstəsna xidmətləri olub.

Böyük insan Tofiq Kazımovun anadan olmasının 95 illik yubileyi ilə əlaqədar olaraq, kitabxanada bir sıra tədbirlər: kitab müzakirəsi, oxucu konfransı, rəsm müsabiqəsi, icmal, ədəbi-bədii gecə və s. keçirilə bilər. Onun yaradıcılığını gənc nəsələ və oxuculara tanımaq məqsədilə kitabxanada kitab sərgisi də təşkil oluna bilər. Sərgidə Tofiq Kazımovun müxtəlif illərdə çəkmiş foto stendi, kitabları, ədəbiyyatşünas və digər müəlliflərin onun haqqında yazdığı kitablar, araşdırmalar, ona ithaf edilən şeirlər, kəlamlar və dövrü mətbuatda yer alan məqalələr öz yerini almaqdadır. Sərgiyə müxtəlif başlıqlar verilə bilər: “Tofiq Kazımov adlı fenomen”, “Milli teatr tarixinə qızıl hərflərlə yazılan tamaşalar bəxş edən rejissor”, “Teatrın Tofiq Kazımov imzası”, “Milli rejissor sənətimizin korifeyi Tofiq Kazımov”, “Milli sənət düşüncəsində”, “Rejissor zirvəsi”, “Həyatın rəngini teatra boyayan insan”, “Adı milli teatr tariximizə parlaq hərflərlə yazılan şəxsiyyət”, “Teatrdə öz yolu, öz izi olan insan”, “Teatra avangard teatr ideyaları ilə gələn Tofiq Kazımov”, “İnqilabçı sənətkar Tofiq Kazımov”, “Milli teatrımıza misilsiz xidmətlər göstərən şəxsiyyət” və s.

Görkəmli şəxslərin Tofiq Kazımov haqqında söylədikləri fikirlər:

Tofiq Kazımov XXI əsrin düşüncə tərzini, teatr estetikasını, insanlıq fəlsəfəsini, cəmiyyət və şəxsiyyət problemlərini məhz XX əsrin ortalarında dərk edirdi. Dərk edib təfəkkür süzgəcindən keçirirdi.

İlham Rəhimli,
professor

Böyük novator Tofiq Kazımovun rejissor ömrünün üçüncü zəngi, təxminən 60 il bundan əvvəl çalınsa da, yaşadığımız XXI əsrdə də eşidilməkdədir.

İsrafil İsrailov,
professor

Ən əsası budur ki, Tofiq Kazımov sovet rejissoru yox, milli teatr sənətimizin böyük xidmətlərindən biri oldu. Onun quruluş verdiyi əsərləri yalnız Azərbaycan teatr sənətinin deyil, bizim milli mədəniyyətimizin bədii-estetik hadisələri idi.

Elçin Əfəndiyev,
Xalq yazıçısı

Mənim üçün Tofiq müəllimin ilk yadda qalan quruluşu “Ölülər” tamaşası idi. Bu tamaşada ölməz Mirzə Cəlil əsərinin ruhunu saxlamaqla Tofiq Kazımov ora bir çox yeni mətnlər – elə Cəlil Məmmədquluzadənin öz felyetonlarından alınmış mətnlər də əlavə etmişdi. Rəssam Elçinin maraqlı dekorları (personajlar sanki məzarların başdaşlarının içindən çıxırdı), Qara Qarayevin təsirli musiqisi, Kefli İsgəndər rolunda Həsənağa Turabovun, Şeyx Nəsrullah rolunda Məlik Dadaşovun, Hacı Həsən ağa

rolunda Məmmədrza Şeyxzamanovun, hətta epizodik rolda Hamlet Xanızadənin ifası indiyədək gözümün qabağındadır.

Anar,
Xalq yazıçısı

Bütün yaradıcılığımı mən ustadım, müəllimim Tofiq Kazımovun adı ilə bağlayıram. Onun teatrında işləmək, onun sevimli aktirası olmaq mənin üçün böyük səadət və xoşbəxtlik idi. Böyük fəxrlə özümü “Tofiq Kazımov məktəbi” nə mənsub olan sənətkar hesab edirəm.

Şəfiqə Məmmədova,
Xalq artisti

Yaradıcılıq prosesi onun üçün insan cəmiyyəti və insanın yeni tərəflərini üzə çıxarmaq idi. Tofiq müəllim hamıya qarşı tələbkar idi. Bunu bildiyimiz üçün heç vaxt məşqlərə gecikməzdik. Məşqə kim gecikərsə, qapıdan içəri keçməyə cəsarət etmirdi. Onun dəmir intizamı var idi. Ona görə də, məşqlərə vaxtında və böyük həvəslə gələrdik. Bilirdik ki, bizi iş gözləyir. Hər tamaşa sonradan teatr həyatında bir hadisəyə çevrilirdi. Tamaşalarda adam əlindən tər pənmək olmurdu. Demək olar ki, bircə dənə də boş loja tapa bilməzdin. Dramaturqlar, aktyorlar, rəssamlar onunla işləməyi xoşlayırdılar. Tofiq Kazımov da istedadlı adamlarla işləməyi sevirdi.

Yaşar Nuri,
Xalq artisti

Tofiq Kazımov çox haqsızlıq görmüşdü. Başqalarının sakit baxdığı bəzi məsələlərə o dözə bilmir, etirazını bildirirdi. Cəmiyyətdə gördüyü haqsızlıqlarla barışmazlığını tamaşalarında göstərirdi. Onun hər tamaşasında haqsızlığa qarşı

bir üsyan vardı. Tofiq Kazımov bəzən onu düşündürən, narahat edən fikirlərinə həmdəm də tapmırdı. O, haqq carçısı idi.

Fuad Poladov,
Xalq artisti

Tez-tez evimizə gələrdi. Onların söhbətlərinə maraqla qulaq asardım. Mən bu söhbətlər əsnasında Tofiq Kazımovun çox xeyirxah adam olduğunu görürdüm. Ona kömək üçün müraciət edən kimsəni naümid qoymazdı.

Eldar Quliyev,
Xalq artisti

Tofiq daha çox gənclərlə işləmək, onlar üçün meydan açmaq istəyirdi. Onun qarşısında müəyyən maneələr, mərhələlər vardı. Tofiq Kazımov iradəsi ilə bu mərhələni adlaya bildi. Tofiq Kazımov teatra avanqard teatr ideyaları ilə gəlmişdi.

Məmmədkamal Kazımov,
Əməkdar mədəniyyət işçisi

Şəxsən mən Tofiq Kazımov adında fenomenin mədəniyyətimizdəki, mənəviyyatımızdakı və konkret olaraq, teatr sənətimizdəki rolunu, əhəmiyyətini, nailiyyətlərini, problemlərini elmi düşüncənin müstəvisində illərlə təhlil etmişəm. Odur ki, tam məsuliyyətlə deyə bilərəm ki, ustadıma bəslədiyim münasibət kor-koranə pərəstiş deyil.

Vaqif İbrahimovlu,
rejissor

Tofiq Kazımov yaradıcılığını gənc nəslə daha qabarıq şəkildə göstərmək üçün kitabxanada bir sıra tədbirlər görülməkdədir. Bu tədbirlərdən biri də İncəsənət Universitetinin tələbələri arasında keçirilən “*Teatrda öz yolu, öz izi olan insan*” adlı **konfrans** ola bilər. Konfransdan əvvəl proqram tərtib olunmalı, konfransın keçiriləcəyi dəqiq vaxt müəyyənləşdirilməlidir. Proqramda konfransda çıxış edəcək qonaqların, rejissorların, sənət adamlarının və şagirdlərin adları, tədbirin keçiriləcəyi dəqiq vaxt, məkan və zaman qeyd olunur. Konfrans zamanı Tofiq Kazımov ilə bağlı kitab və s. yazılar yazmış jurnalist, yazıçı və sənət adamlarının çıxışları dinlənir. Tədbir zamanı ilk olaraq kitabxanaçı gələn qonaqları salamlayır və istedadlı rejissor Tofiq Kazımov haqqında məlumat verir.

Kitabxanaçı: Tariximizi, mədəni təşəkkülümüzü, milli-mənəvi məfkurəmizi özündə yaşadan məbədlərdən biri də teatrdır. Dünənimizi, bu günümüzü canlandırıb gələcəyə aparən mənəvi yaddaş daşıyıcımız sayılan səhnə, teatr sənət ocağı olmaqdan çıxıb, milli-mənəvi dərkimizə, kamilləşməyimizə xidmət edib. Onun sayəsində mütərəqqi ideyaları, demokratiya, azadlıq, millilik və sülh kimi anlayışları küll olaraq dərk etmiş və dünyanın bütün tərəqqipərvər xalqlarına aşılamiş. Bu bəşəri ideyaların daşıyıcısı olan Azərbaycan teatrının, bəlkə də, ən böyük nailiyyəti elə budur. Milli teatrımız öz mənbəyini uzaq keçmişlərdən alır. Qədim xalq oyunlarımız və milli bayramlarımızdakı teatr nümunələri fikrimizin isbatıdır. Uzun zaman xalq yaradıcılığında yaşamış bu sənət zamanının axarında professionallıq pilləsinə qalxmışdır. Sənət fədailərinin məbədə çevirdiyi milli teatrımızın tarixində təbii ki, ilkin mərhələ olan xalq teatr və dram dərəcələrinin də müstəsna rolu var. Deyirlər ki, hər hansı bir mədəniyyəti və incəsənəti, onun mənəvi intellekti haqqında ilk təəssürat əldə etmək üçün həmin millətlərin teatrına getmək kifayətdir. Orada hər şey gün kimi

aydındır. Belə ki, binanın daxili və xarici arxitektura baxımından klassik görünümü dövlətin teatra münasibətini, tamaşa ilə ünsiyyət sənətçilərin professional səviyyəsini müəyyən etməkdə, tamaşaçılarla tanışlıq işə həmin xalqın mənəvi dünyası, həyat tərz, yaşayışı, sənətə və sənətkara qarşı diqqətini aşkarlamağa imkan verir. Beləliklə, dövrün və zamanın barometri olan teatr öz xalqının mənəvi intellektual səviyyəsini, simasını bütün rəngləri ilə bir görüşdə rəsm etmiş olur. XX əsrdə Azərbaycanda maarifçiliyin daha səmərəli və geniş miqyaslı təkamülü başlandı. Həmin inkişafda müstəsna xidməti olan ziyalılardan biri də mütəfəkkir filosof – Mirzə Fətəli Axundzadədir. Mirzə Fətəli Axundzadə həm də milli peşəkar dramaturgiyamızın banisidir. İllər keçdikcə teatr mədəniyyəti öz təkəkkürünü tapır, formalaşır və daha da mükəmməlləşmişdir. Yaradıcılıq axtarışlarında teatrın yeni dramaturqlarla əlaqəsi daha da möhkəmlənmiş və bu, səmərəli nəticələr vermişdir. Teatr gənc tamaşaçılarını Azərbaycan xalqının qəhrəman keçmişi ilə yaxından tanınmış olmasına, onların qəhrəmanlıq hissləri aşılmasına təsir göstərmişdir. İlk illərdən başlayaraq teatr daim öz professional səviyyəsini yüksəldir, zamanla səsleşən yüksək ideyalı, böyük tərbiyəvi əhəmiyyətə malik maraqlı tamaşalar yaradırdı. Milli teatrımıza misilsiz xidmətlər göstərən şəxsiyyətlərdən biri də məhz böyük insan Tofiq Kazımovdur. Görkəmli rejissor Tofiq Kazımov 57 yaşında dünyasını dəyişib. Ancaq ömrünü sənətə həsr etdiyi illər ərzində milli teatr tarixinə qızıl hərflərlə yazılan tamaşalar bəxş edib.

Kitabxananın çıxışından sonra məruzəçilər müəyyən ardıcılıqla çıxış etməyə başlayırlar.

I Məruzəçi: Bu gün haqqında danışacağımız şəxsiyyət teatr həyatında novatorluğu və yaddaqalan uğurları ilə imza atmış böyük insan Tofiq Kazımovdur. Qeyd etdiyimiz kimi o, yenilikçi idi və cəsarətli fikirləri teatr səhnəsinə daim uğur

gətirdi. Sonralar istedadlı rejissor öz teatrını yaratmaq arzusu ilə yaradıcılıq işlərinə imza atmağa başladı. Yeni ideyaları həyata keçirmək o qədər də asan deyildi. Gənc rejissor özü də bunu başa düşürdü. Onu da dərk edirdi ki, məqsədə çatmaq üçün gecə-gündüz çalışmaq, maneələri dəf etmək lazımdır. Gənc rejissorda isə bu iradə və enerji vardı. Əlbəttə, onun novator ideyalarına mane olmağa çalışanlar da çox idi. Mərd təbiəti, kimsəyə əyilməzliyi də özünə mane olurdu, ancaq o dəyişə bilmirdi.

II Məruzəçi: Tofiq Kazımov Akademik Milli Dram Teatrında baş rejissor işlədiyi müddətdə çoxlu sayda əsərə quruluş verib. Onun baş rejissorluğu dövründə teatra çoxlu istedadlı gənclər cəlb edilib. Tofiq Kazımov səhnədə məşq prosesində tamaşanın kompozisiyasını qurandan sonra ecazkar improvizələr edir, gözlənilməz fəlsəfi-estetik qənaətlərə gəlirdi. Tofiq Kazımovun tamaşalarında obraz üçün məxsusi yazılmış mahınları aktyorlar özləri oxuyurdular. Buna görə də ifaçı səhnədə həmişə obrazda olur və bununla da vəziyyəti bilavasitə yaşayırdı. Akademik teatrda həmişə gənc qəhrəman rolları tanınmış, müəyyən fəxri adlarla təltif olunmuş 50-60 yaşlı aktyorlara verilirdi. Bu səmərəsiz ənənəni məhz Tofiq Kazımov cəsarətlə sındırdı. O, “Sən həmişə mənimləsən” tamaşasında 18 yaşlı Nargiləni tələbə Amaliya Pənahovaya, “Ölülər” dəki gənc İsgəndəri 28 yaşlı Həsən Turabova tapşırırdı. Tofiq Kazımovun tamaşalarında həm fikir, həm də estetik forma baxımından həmişə yenilik vardı. Tofiq Kazımov: “Mən kommentator deyiləm, müstəqil sənət növünün-rejissuranın nümayəndəsiyəm, odur ki, heç kimin, hətta dahi Şekspirin rüporu olmağa razı deyiləm”.

III Məruzəçi: Tofiq Kazımov teatr tarixində ilk dəfə “Pəri cadu” nun səhnə variantını işləyib hazırladı, müəyyən obrazların konfliktdəki funksiyalarını daha da konkretləşdirdi. Əvvəlki tamaşalarında izlədiyi “borc və hiss” probleminə “Pəri cadu” da

yeni rakursdan yanaşdı, ucuz hislərin əsiri olub, mənəvi borcu unutmamağın faciəsini düşüncəmizin mərkəzində saxlayan müasir tamaşa yaratdı. Pyesdəki “nəfsi-əmmarənin” əksinə olaraq, Qurbanın faciəsini, əsasən, istəmədiyi, sevmədiyi adamlarla evlənməsində axtardı. Belə bir tərəqqi yozum Tofiq Kazımovun tamaşadakı ali məqsədindən doğduğuna görə təbii və lazımlı görünürdü. Rejissor bir vacib xətti də insanların öz məqsədlərinə çatmaq üçün uğrunda apardıqları mübarizə üzərində qurmuşdu. Rejissorun fikrincə, məqsəd humanist duyğulardan doğmayanda estetik gözəlliyi itir, onun uğrunda aparılan mübarizə tənqid hədəfinə çevrilir.

IV Məruzəçi: “Pəri cadu” nun ilk tamaşası iyunun 30-da göstərildi. Tofiq Kazımovun ikinci tamaşası oktyabrın 14-də oynandı. “Pəri cadu” nun ikinci tamaşası göstəriləndən sonra Tofiq Kazımov İlyas Əfəndiyevin “Məhv olmuş gündəliklər” lirik-psixoloji pyesi üzərində intensiv məşqlərə başladı. Adətən, dublyorla (əvəzedici aktyor, ikinci heyət) işləməyə meyl göstərməyən Tofiq Kazımov “Məhv olmuş gündəliklər” tamaşasında hər rolu bir ifaçıya həvalə etmişdi. Tofiq Kazımov hər personaj, hətta səhnədə az-az görünən Tip və kişi obrazları üçün onların xarakterlərinə uyğun ovqat iqlimi yarada bilmişdi. “Məhv olmuş gündəliklər” tamaşası əxlaqi münasibətlərin burulğanlara düşməsinə, yetkinləşməsinə, kitablarla, arzuyla həyat arasında sərt təzadlar aləmində gənclərin mənəvi çarpışmaları barədə lirik hekayət idi. İlyas Əfəndiyev dramaturgiyasına xas olan biri də budur ki, mənəvi saflaşma keçirən qız qəhrəman (Nargilə, Nərmin, Şahnaz) finalda “təklənir”. Tofiq Kazımov üçün isə səciyyəvi odur ki, rejissor final səhnəsini sözsüz mizanlar əsasında, işıq və musiqi ilə qurur. Hərəkət, dinamika və psixoloji finalların əsasıdır və biz bu qurumda həyatın işıqlı davamını, mənəvi katarsis keçirənlərin işıqlı sabahını görürük. “Məhv olmuş gündəliklər”

tamaşasında final daha emosional, daha poetik, daha kövrək və daha mənalı idi.

V Məruzəçi: Tofiq Kazımov həmişə istedad axtarışında olub. İncəsənət İnstitutunda dərs dediyi üçün istedadlı gəncləri diqqətində saxlayır, onlara qayğısını əsirgəmirdi. Akademik Milli Dram Teatrın baş rejissoru işlədiyi vaxtlarda teatra çoxlu istedadlı gənclər cəlb edərək öz teatrını yaratmağa nail olmuşdu. Şəfiqə Məmmədova, Həsənağa Turabov, Fuad Poladov, Səməndər Rzayev, Hamlet Xanızadə, Amaliya Pənahova, Yaşar Nuriyev kimi aktyorları teatra məhz Tofiq Kazımov gətirmiş və bu aktyorlarla birlikdə Azərbaycan teatrını irəli apara bilmişdi. Onun bu tələbələrlə işbirliyi sayəsində “Antonio və Kleopatra”, “Ölülər”, “Dəli yığıncağı”, “Hamlet” səviyyəli tamaşalar səhnəyə qoyulmuşdu.

“T. Kazımov “Pəri cadu”, “Qılınc və qələm” pyeslərinin üzərində işləyəndə də niyyətində ardıcıl idi. Yadımdadır, məşhur Don Juan haqqında tamaşa qoymaq arzusu ilə M. İbrahimova müraciət edib, hazırlıq işindən tutmuş, ayrı-ayrı səhnələrin yazılmasını belə özü edirdi. O, Tirso de Molinadan tutmuş Lesi Ukrainkaya, Molyerdən M. Frişə qədər olan “Don Juan” müəlliflərinin əsərlərini tutuşdurur, onlardan fərqli olan, daha aktual motivlər, orijinal vəziyyətlər yaradırdı. Nəhayət, pyes hazır olanda müəllif kimi M. İbrahimovun adı ilə yanaşı, T. Kazımovun adı da yazılmalı idi, tam ədalətli iş olardı. Yəqin ki, heç Mirzə müəllimin özü də buna etiraz etməzdi. Lakin T. Kazımov istəmədi. Çünki məsələ onun adının müəlliflər sırasına çıxmasında yox, teatrımızın repertuarına maraqlı bir pyesin daxil olmasında idi. Həm də bu, onun dramaturqlarla apardığı iş üsulu idi. Yəni o, Şekspirin də, M. F. Axundzadənin də, C. Məmmədquluzadənin də, İ. Əfəndiyevin də, İ. Qasımovun da, B. Vahabzadənin də əsərlərinin səhnə təcəssümü zamanı fəal yaradıcılıq müdaxiləsini, konseptual araşdırmanı əsas tuturdu”,

– deyə İ. İsrailov görkəmli rejissorun yaradıcılıq fəaliyyətini analiz edərək bu fikirləri yazıb.

VI Məruzəçi: T. Kazımov Akademik teatrla yanaşı, başqa teatrların səhnəsində də uğurlu tamaşalar hazırlayıb. Rus Dram Teatrında “Şəhərin səhəri” pyesi böyük müvəffəqiyyətlə oynanılıb. T. Quliyevin “Qızıl axtaranlar” operettasına “Muskomediya” da quruluş verib. T. Kazımovun kino fəaliyyətində çəkdiyi filmlər çoxluq təşkil etməsə də, həyatının bu mərhələsi də maraqlı olub.

“Tofiq Kazımovun yaradıcılıq yolunu izlədikcə, onun əməkdaşlıq etdiyi dramaturgiya ən azı təəccüb doğurur”, – deyən İ. İsrailov rejissorun yaradıcılığında Şekspir, M. F. Axundzadə, C. Məmmədquluzadə, İ. Qasımov, Ə. Haqverdiyev, M. Qorki, M. İbrahimov, V. Hüqo, A. Vampilov, İ. Əfəndiyev, K. Qoldoni, B. Vahabzadə kimi müəlliflərin üstünlük təşkil etdiyini qeyd edib.

Tədbirin sonunda məktəblilər quruluş və rejissoru Tofiq Kazımovu aid əsərlərdən parçalar səhnələşdirirlər.

Tofiq Kazımovun yubileyi ilə əlaqədar kitabxanada bir sıra tədbirlər görülməkdədir. Bu tədbirlərdən biri də **oxucularla söhbət** adlanır. Söhbət “*Tükənməyən arzuların yolçusu*” başlığı altında ali məktəb tələbələri və yuxarı sinif şagirdləri arasında keçirilir. Kitabxanaçı gələn qonaqları və iştirakçıları salamladıqdan sonra Azərbaycan teatrında lirik-psixoloji məktəbin yaradıcısı Tofiq Kazımovun xidmətləri barədə məlumat verir.

Kitabxanaçı: Tofiq Kazımov Bakıda, kasıb bir ailədə dünyaya gəlib. Atası Səməd Mənsur sərbəst düşüncəli, azad fikirli bir şair olub. Satirik şeirlərinə görə onu Sabirin davamçısı hesab edirmişlər. Həmçinin Səməd Mənsur bir çox musiqi alətində ifa etməyi bacarır, dram əsərləri yazır, musiqi bəstələyir və bir neçə dildə sərbəst danışa bilirdi. Onun bu bacarığı qanla övladlarına

da keçmişdi. Atasını dünyasını dəyişəndə Tofiqin 4 yaşı varmış. Həyatı nə qədər çətin keçsə də, balaca Tofiq atasının incəsənətə olan marağını xatırlayaraq böyüyüb. Belə anlarda ona elə gəlirdi ki, həmin musiqiləri yenidən eşidir, şeirləri təzədən dinləyir. O, məhəllə uşaqlarını yığaraq küçədə səhnə qurar, onlara gələcəyin Nəsibə Zeynalova, Mehdi Məmmədov kimi sənətkarları qoşulardı. Balaca aktyorların ilk tamaşaçıları məhəllə uşaqları olardı. Onların küçə tamaşaları məşhurlaşdıqca tamaşaçılarının da sayı çoxalardı. Artıq yaşlı adamlar da onların tamaşaçısına çevrilirdi. Tofiq yeddiillik ümumtəhsil məktəbini bitirəndə səhnəyə bitib-tükənməz istəyinin ardınca gedərək Bakı Teatr Texnikumuna daxil olub. Görkəmli rejissor Aleksandr Tuqanovun tələbəsi olmaq onun gələcək inkişafında mühüm rol oynayıb.

Böyük Vətən Müharibəsinin başlanması çoxları kimi gənc Tofiqin də arzularının həyata keçməsinə mane olur. Yaşlılarına qoşularaq Tofiq də cəbhəyə yollanır. Döyüşlərin birində ağır yaralanır. Müalicə olunub sağalsa da, cəbhə üçün yararsız hesab olunduğundan Bakıya qayıdır. T. Kazımov yenidən yarımçıq qalan teatr arzularının ardınca getməyi qərar verir. Bir müddət GTT-də aktyor işləməyə başlayır. “Məlik Məmməd”, “Ana” və s. tamaşalarda oynayır. Ancaq teatr təhsilini Moskvada davam etdirmək istəyi ona bir an da rahatlıq vermir. Anasının razılığı ilə Moskvaya gedir. Bəxti onda gətirir ki, Ümumittifaq Teatr Sənəti İnstitutuna, Knebbelin rejissorluq kursuna daxil olur. Oleq Tabakov, Oleq Yefremov, Yevgeni Vaxtanqov kimi sənətkarlarla eyni kursda oxuması onun gələcək inkişafında mühüm rol oynayır. Tofiq Kazımov gələcəyin böyük sənətkarlarına çevriləcək bu insanlarla dostluq əlaqələrini sonralar da qoruyub saxlayır.

Kitabxanaçı iştirakçıları məlumatlandırdıqdan sonra sözü iştirakçılara verir.

I iştirakçı: Tofiq Kazımovun yaradıcılığı özü-özlüyündə milli teatr prosesinin mühüm mərhələsini təşkil edərək, milli rejissuranın inkişaf səmtlərini müəyyənləşdirirdi. Tofiq Kazımovun fərdi-psixoloji zamanının formalaşmasına mükəmməl təhsili və ömrünün sonunacan qoruyub-saxladığı, dünyaya bəslədiyi maraq güclü təsir göstərmişdi. Əslində, onun malik olduğu fərdi-psixoloji zaman Qərb-Şərq sosial-psixoloji özəlliklərini özündə birləşdirən kospolit – Dünya Vətəndaşlarının fərdi-psixoloji zamanı idi. Bu baxımdan belə qənaətə gəlmək olur: əgər o, əksər azərbaycanlılar kimi, doğma məmləkətinə bu qədər qırılmaz tellərlə bağlı olmasaydı, qürbətdə, deyək ki, Moskvada, Parisdə, İstanbulda, lap elə Kopenhagendə rahatca yaşayıb, uğurlu yaradıcı fəaliyyəti ilə məşğul olacaqdı.

II iştirakçı: Özünü rejissor kimi tam mənada realizə etdiyi zaman kəsiyində Tofiq Kazımov rejissor sözünün etimologiyasında başlıca olan “rejim” mənasını da gerçəkləşdirdi. O, rəhbərlik etdiyi teatrda bütün çətinliklərə rəğmən intellektual, publisistik, bədii estetik və mənəvi rejim yaratdı. O zamankı Azərbaycan Dövlət Akademik Dram Teatrında müəyyən qədər fərqlənən “Tofiq Kazımovun teatri” əslində teatr içində teatr idi. Bu teatra müstəqillik verərək öz yolu ilə hərəkətini təmin etmək üçün onun “rejim”inin göstəricilərinə diqqət yetirmək kifayət idi.

Tədbirin sonunda məktəblilər quruluş və rejissorluğu Tofiq Kazımova, rəssam Sadiq Şərifzadəyə, bəstəkalığı Tofiq Quliyevə aid olduğu Nazim Hikmətin “Qəribə Adam” adlı əsərindən parçalar səhnələşdirdilər.

Şagirdlər arasında teatrların təbliğini gücləndirmək və eləcə də istedadlı rejissor Tofiq Kazımovun yaradıcılığını daha yaxından tanımaq, teatrlara getməyi ənənə halına salmaq məqsədilə kitabxanalarda müxtəlif adda tədbirlər keçirilə bilər.

Bunlardan *“rəsm müsabiqəsi”* də səciyyəvidir. *“Həyatın rəngini teatra boyayan insan”* adlı rəsm müsabiqəsində uşaqlar müxtəlif adda teatrlarımızın bina rəsmlərini, teatra məxsus əşya və atributlar, tamaşa anını, Tofiq Kazımova məxsus hər bir səhnə əsərinin tamaşa halında rəsmi, teatr ustadlarımızın, eləcə də sözügedən rejissor, Tofiq Kazımovun rəsmini çəkirlər.

Münsiflər tərəfindən fərqləndirilən rəsm əsərləri divardan asılır. İştirakçılar mükafatlandırılır.

Səhnəmizin əsl fədaisinə çevrilən böyük insan, istedadlı rejissor Tofiq Kazımovun 95 illik yubileyi münasibətilə kitabxanada divar qəzeti hazırlanır. Kitabxanaçı kitabxanaya gələn daimi oxucularla bir həftə ərzində *“Həyatdan səhnəyə”* adlı divar qəzeti hazırlayır. Əvvəlcə oxucular T. Kazımovun həyat və yaradıcılığından bəhs edən ədəbiyyatlarla tanış olub, məlumat toplayırlar. Hər oxucu bu mövzuda öz fikrini divar qəzetində qeyd edir və slayd hazırlayır. Ən yaxşı rəy bildirən, slayd hazırlayan oxucu kitabxananın müdiriyyəti tərəfindən mükafatlandırılır.

Tofiq Kazımovun 95 illik yubileyi ilə əlaqədar olaraq, kitabxanada *“Teatrımızın Tofiq Kazımov məktəbi”* adlı **kitab müzakirəsi** keçrilə bilər.

Kitabxanaçı əvvəlcədən məktəblərlə əlaqə saxlayaraq oxucuları kitabxanaya cəlb edir. Kitabxanaçı İsrafil İsrafilovun T. Kazımova həsr etdiyi *“Tofiq Kazımovun rejissor dərsləri”* adlı kitab haqqında oxuculara məlumat verir və sözügedən kitabı onlara təqdim edir. Oxucular müəyyən vaxt ərzində kitabla yaxından tanış olurlar və müəyyən edilmiş tarixdə tədbirdə iştirak edirlər. Kitabxanaçı hər kəsi salamlayır və kitabın qısa tanıtımına, eləcə də kitabın yazılma zəruriyyətini iştirakçılara məhz kitabda yer alan annotasiya və *“Yol belə başladı”* adlı bölümü ilə sözə başlayır...

Kitabxanaçı: Azərbaycan teatr sənətinin yaddaqalan simalarından biri, xalq artisti M. F. Axundov adına Dövlət mükafatı laureatı rejissor Tofiq Kazımovun həyat və yaradıcılıq yoluna həsr edilən bu kitabda görkəmli sənətkarın uzun müddətli səhnə və pedaqoji fəaliyyəti səhifə-səhifə diqqətə çatdırılır. Təqdim edilən kitab müəllifin Tofiq Kazımovun yaradıcılığına professional xüsusiyyətləri, pedaqoji metodikası, rejissor poetikası barədə qənaətlər, konkret tamaşalar, tədris prosesi əsasında və müəllifin şəxsi müşahidələrinə, tarixi-estetik faktlara istinadla verilmişdir. Tofiq Kazımovun tələbəsi olmuş, sonrakı illərdə onun rəhbərliyi altında çalışmış müəllifin araşdırmaları, bu böyük teatr xadiminin şəxsi qeydləri, sənət məsələləri ilə bağlı mülahizələri əhəmiyyətli elmi-nəzəri dəyər kəsb edir.

Kitab milli teatr sənəti tariximizdə özünəməxsus yer tutan Tofiq Kazımovun yaradıcılıq irsi ilə maraqlanan rejissor, aktyor, teatrşünas tələbələrə, teatr ictimaiyyətinə, eləcə də geniş oxucu kütləsinə ünvanlanıb.

Kitabxanaçının dəyərli məlumatlarından sonra iştirakçılar qonaqlara kitab haqqında məlumat verirlər.

I iştirakçı: Tanınmış ictimai xadim, şair, dramaturq, aktyor Səməd Mənsurun ailəsində daha bir oğlan uşağı dünyaya göz açdı. Atası Səməd Mənsur övladına Əhməd Tofiq adını verdi. Atası rəhmətə gedəndə Əhməd Tofiqin cəmi dörd yaşı vardı. Atasından sonra heç kim onu Əhməd Tofiq çağırırdı, elə sadəcə Tofiq deyirdilər. Həmin vaxtdan başlayaraq anası Yaxşı xanım ona həm ana, həm ata oldu... Qarışıq zaman idi. Odur ki, anası Yaxşı xanım oğlu Tofiqi həyətdən kənara buraxmırdı. İllər keçdikcə həmin bu həyat onun üçün müəyyənləşdirilmiş arzuların uçuş meydançasına çevrildi. Bəzilərinin quş, bəzilərinin çərpələng uçurduğu vaxtlarda o, məhəllə uşaqlarından bir neçəsini başına yığıb öz həyətlərində kiçik

səhnəciklər hazırlayırdı. Bu zaman o, həm rejissor olurdu, həm də baş rolun ifaçısı.

II iştirakçı: Bakı şəhəri, 1 May küçəsindəki 80 nömrəli ünvanda yerləşən həmin həyət teatrında “Dursunəli ballıbadı”, “Keçəlin sərgüzəştləri” daha sonra “Hacı Qara”, “Ölülər”, “Pəri Cadu”, oynanırdı. Yaxşı xanım evdə olan döşəkağları, köhnə geyimləri, məişət əşyalarını, bir ucdan daşıyıb apararı uşaqlardan bezar olsa da, “təki küçəyə-bacaya çıxmasınlar”, – deyə razılaşırdı, bunları ötəri həvəs hesab edirdi. Amma necə deyərlər, sən saydığını say, gör fələk nə sayır. Yəni bu həyat teatrındakı tamaşaların ötəri həvəs olmadığı bir müddətdən sonra hamıya bəlli oldu. Həmin “truppa”nın aktyorları içərisində məhəllə uşaqlarından Əlibala Bayramov, Teymur Məmmədov və onun qardaşı, sonradan Azərbaycan teatr mədəniyyətinin görkəmli şəxsiyyətlərindən biri olacaq Mehdi Məmmədov vardı. Tofiq Kazımova gəlincə... O, hələ məktəb yaşlarından atasının yaxın dostu, o zaman Azərbaycan Dram Teatrının direktoru vəzifəsində çalışan Hacığa Abbasovun himayəsi ilə tez-tez teatra gedər, yeni tamaşalara, o zamankı əfsanəvi aktyorların yaratdıqları möcüzələrə acgözlüklə tamaşa edərdi. İçində od tutarı yaradıcılıq atəşi alovlanıb genişləndikcə o, niyyətin mənzilini müəyyənləşdirdi və Bakı Teatr Texnikumuna daxil oldu. O dövrün məşhur rejissorlarından olan Aleksandr Tuqanovla tanışlığı onun teatr baxışlarını zənginləşdirdi. Həm də bu, o zaman daxilində baş qaldıran, amma ona aydın olmayan yeni istəklər, rejissor sənətinə qarşı meyil yaratdı. Texnikumu uğurla bitirən gənc Tofiq, o zamankı Gənc Tamaşaçılar Teatrının truppasında aktyor kimi çalışmağa hazırlaşırdı.

III iştirakçı: Tofiq Kazımov xoşbəxt idi. Amma bu xoşbəxtliyin ömrü çox qısa oldu. İkinci Dünya müharibəsinin başlanması, çoxları kimi onun da xoşbəxtliyinə pəl vurdu. Müharibəyə gedən T. Kazımov döyüşlərin birində yaralandı. Arxa cəbhədə müalicə

olunsa da, aldığı yara onun aktyor kimi fəaliyyətinə ciddi əngəl oldu. Doğrudur, teatr tamaşalarında ona tapşırılan müxtəlif səpkili rollardan ürəyincə olanlar da vardı, olmayanlar da, amma əsas o idi ki, o, teatrdaydı, səhnəyə çıxırdı, müxtəlif geyimlər geyinib, qrim vurub, səhnənin tozunu udur, ən vacib isə tamaşaçı ilə üz-üzə sehrli dəqiqələr yaşayırdı. O, istəyinə çatmışdı. Amma öz daxili “mən” ində iddialı lideri yaşadan Tofiq Kazımov məhdud imkanlı aktyor kimi davam etməyi özünə sığışdırma bilmirdi. Odur ki, içindəki çəkişmədə qəti qərar qəbul etdi, rejissor sənətinə yiyələnmək üçün Moskvaya Dövlət Teatr institutuna üz tutdu və qəbul imtahanlarında uğur qazandı. Bakıda aktyorluq fəaliyyətində əsasən komik rollarda çıxış edən Tofiq Kazımova Moskvadakı təhsil illərində hazırlanan kurs işlərində romantik obrazlar tapşırılır. Bəzilərinə qərribə görünsə də, özünü I kursdakı imtahan işində o, Şeksprin “Otello” sunda baş rolunu ifa edir və işlər kursun rəhbəri, dövrün teatralları arasında “qaşqabaqlı dahi” adlandırılan Aleksey Papov, istərsə də, aktyor sənəti müəllimi Mariya Knebel tərəfindən yüksək qiymət alır. “Tofiq Kazımovu başqa tələbə yoldaşlarından fərqləndirən bədii ehtiraslılıq, yüksək improvizasiya qabiliyyəti, öz rejissor mətnini səhnə vasitəsilə ifadə etmək istedadıdır”. M. Knebelin söylədiyi bu sözlər Tofiq Kazımovun sonrakı yaradıcılıq yoluna hazırlayırdı. Nəhayət, gözlənilən gün gəlib çatdı və Dövlət Teatr Sənəti İnstitutunun məzunu Tofiq Kazımov Bakıya qayıtdı. Onun yaradıcılığı müddətində Azərbaycan teatrı bir çox yeniliklərə imza atdı.

Yaradıcı rejissor Tofiq Kazımovun fəaliyyətini gənc nəsle tanıtmək, sevdirmək, milli dəyərlərimizi, tariximizi onlara daha səlis şəkildə çatdırmaq üçün kitabxanada bir sıra tədbirlər görülməkdədir. Bunlardan kitab müzakirəsi, icmal, konfrans dəyirmi masa, oxucularla söhbət, sorğu, rəsm və digər

müsabiqələr, eləcə də “*Yol belə başladı*” adlı *ədabi-bədii gecə* keçirilə bilər.

Gecəyə Azərbaycanın görkəmli sənət adamlarını, teatrşünasları, rejissor və incəsənət xadimlərini, oxucuları, müəllimləri, teatr həvəskarlarını dəvət etmək olar. Qonaqlar T. Kazımovun şəkillərinin, səhnə obrazlarında oynadığı rəsimlərlə və eyni zamanda quruluş verdiyi əsərlərin afişalarının çərçivələrlə bəzədilmiş zalda əyləşirlər. Tədbir T. Kazımova həsr olunmuş slaydla başlanır. Daha sonra aparıcılar səhnəyə yaxınlaşaraq qonaqları salamlayır.

I aparıcı: Bir zamanlar mənə elə gəlirdi ki, Allah insana istedad bəxş etməklə onu min-min adamdan seçmək istəmiş, bunu bizə də tövsiyə etmişdir. Elə bil demək istəmişdir ki, ayıq olun, bu adamı sizlərdən daha çox xoşladığım üçün ona istedad verdim. Onu tanıyın, şəfqətinizi əsirgəməyin ondan. Lakin sonralar müşahidələrim, oxuduqlarım, eşitdiklərim məni başqa qənaətə gətirdi. Mənə bir həqiqət aydınlaşdı ki, Allah sərvət kimi istedadı bəxş edəndə, onunla bərabər sanki müşkülləri də göndərir. Odur ki, istedadın qismətinə məhrumiyyətlər, sıxıntılar düşür. O, öz taleyindəki ağrı-acını dada-dada ömrünü başa vurmali olur. “Nə etməli, görünür, istedadın taleyi belədir. İstedad tənhalığa məhkumdur”, sözləri Tofiq Kazımova məxsusdur. Tofiq Kazımov yüzlərlə istedadlı tənha şəxsiyyətlərdən idi. Bu ucu-bucağı bilinməyən yaradıcılıq ümmanında öz tənha yelkəni ilə, gah amansız dalğalarla, gah da mülayim səmt küləyi ilə təkbətək idi. Sevinci də, kədəri də təkbətək idi və sevinci də, kədəri də təkcə özünə məlum idi.

II aparıcı: İllər ötdükcə Azərbaycan teatrına ən böyük nailiyyətlər gətirənlərdən biri, görkəmli rejissor T. Kazımovun sənətkar dünyası kamilləşdi. T. Kazımov Azərbaycan teatr mədəniyyətini addım-addım irəli aparır, milli rejissorluğun ifadə vasitələri xəzinəsini zənginləşdirir, səhnə sənəti tarixinin

elmi-nəzəri kitabını səhifə-səhifə artırır. Tofiq Kazımovun 50-ci illərdən başlanan mürəkkəb, eyni zamanda şərəfli yaradıcılıq yolu 80-ci illərə qədər davam etdi. Bəzən kövrək və mənalı xatirələrə qaytarsa da, yolu bizim günlərdə bir daha addımlamaq, onun saldıdığı izləri bir daha izləmək, bir daha nəzərdən keçirmək olduqca xoşdur. Çünki bu, böyük bir sənətkarın yolu, Tofiq Kazımovun keçdiyi yoldur...

I aparıcı: O, teatra dünyanın ən gözəl yeri deyirdi. Və həqiqətən ilk baxışda sadə görünən bu sözlərdə təkcə T. Kazımova məlum olan xeyli güclü mənalı gizlənişlər var. Nəşəli anlarında bu sözləri o, xüsusi vurğu ilə söyləyirdi. Bəlkə, yeganə mətləb idi ki, o bu zaman zarafatı, yaxud istehzanı unudardı. Halbuki komik duyğu onda çox güclü idi... Məlumdur ki, hər bir sənətkar yaradıcılığa öz bədii amalı ilə başlayır. Bu o deməkdir ki, sənətkarın ərsəyə gətirdiyi bu və ya digər əsər də, şübhəsiz ki, onun bədii amalının konkret təzahürü, onun əqidəsi, həyat prinsipi kimi meydana gəlir. Yəni yaradıcı şəxsiyyət olduğu üçün sənətkar yaşadığı dövrün ictimai-fəlsəfi, bədii intellektual yükünün daşıyıcısına çevrilir.

II aparıcı: Yaradıcılığının son illərində Tofiq Kazımov daşlaşmış səhnə ənənələrinin ağırlığını üzərindən atmaq, tamamilə fərqli teatr yaratmaq arzusu ilə yaşayırdı. Bir də Vətəninə müstəqil görmək, atasının vəsiyyətinə əməl etmək, azadlıq müjdəsini məzarda da olsa, ona yetirmək arzusu var idi. Ondən milli rejissor sənətində heç nə ilə əvəz edilə bilməyəcək boşluq, bizim-tələbələrin üzərində ödənilməyəcək ustad borcu qaldı... Tofiq Kazımov dünyanın bənzərsiz istedadlarından biri kimi öz həyatını yaşayıb getsə də, sənəti ilə Azərbaycan teatrı tarixində öz məktəbini – Tofiq Kazımov məktəbini yaratdı.

I aparıcı: Tofiq Kazımovun yaradıcılığı boyu səhnəyə gətirdiyi əsərlərin sonrakı bədii taleyi olduğu kimi, təbii olaraq, yaranma səbəbləri də az deyildi. Rejissorun bədii təxəyyülü,

emosional yaddaşı, həyat təcrübəsi zaman-zaman ən orijinal səhnə yozumlarının ərsəyə gəlməsinə imkan verirdi. Və həmin yozumlar konseptual əsas üzərində qurulurdu. Tofiq Kazımovun tamaşalarının istər xronologiyasını, istərsə də ideya-estetik inkişaf xəttini izləyəndə qəribə, həm də məhz bu rejissorla xas olan mövzu ardıcılığını müşahidə edirik. Bu ardıcılığı təsadüf hesab etmək ağılaşmazdır, çünki Tofiq Kazımovun tamaşaları, onun bütün yaradıcılıq ömrü boyu yazdığı böyük bir əsərin ayrı-ayrı fəsiləridir. Və həmin fəsilər, aydın məsələdir ki, təsadüfi ardıcılıqla deyil, müəyyən konseptual düzümlə biri digərini davam etdirir, tamamlayırdı.

II aparıcı: Tofiq Kazımov səhnənin gələcəyi üçün gənclərə meydan verib, yaşlıların təcrübəsindən istifadə etmək tərəfdarıydı. Tofiq Kazımov baş rejissorluğu dövründə teatra çoxlu istedadlı gənc cəlb etdi. Yeni teatr poetikası yaratmaqla, onun estetik səciyyələrini müəyyənləşdirirdi. Tofiq Kazımov, sözün əsl mənasında, hazırladığı səhnə əsərlərində “tamaşanın müəllifi” səviyyəsinə yüksəlirdi. Tofiq Kazımovun hazırladığı tamaşalarda divar, qapı, pəncərə və s. əşyalar (obyektlər) həm özünün konkret məişət mahiyyətini yerinə yetirir, həm də atribut-obraza çevrilirdi. Akademik teatrda həmişə gənc qəhrəman rolları tanınmış, müəyyən fəxri adlarla təltiflənmiş 50-60 yaşlı aktyorlara verilirdi. Bu səmərəsiz ənənəni məhz Tofiq Kazımov sındırdı.

I aparıcı: Tofiq Kazımovun tamaşalarında həm fikir, həm də estetik forma baxımından həmişə təzə-tərlik, tərəvət vardı. Tofiq Kazımovun quruluş verdiyi tamaşalarda iyirminci əsrin hərəkət və təfəkkür surəti, qlobal ictimai və siyasi proseslərin ritmi, insanların həyat tərzinin dinamikası, düşüncə tərzinin itiliyi müxtəlif bədii estetik, fəlsəfi, psixoloji formalarda parlaq təcəssümünü tapırdı. Tofiq Kazımovun tamaşalarının finalı özü bir tamaşa idi. Rejissorun əsər üçün seçib qurduğu bədii, estetik,

fəlsəfi konsepsiya finalda zahirən həlim, lirik, sakit, yumşaq, ancaq enerji nüvəsində coşqunluq, əzəmət, hayqırtı, olan tərzdə tamaşaçılara çatdırıldı.

Onun adı milli teatr tariximizə parlaq hərflərlə yazılıb. Onun səhnəmizdə tamaşaya qoyduğu əsərlər həmişə qızıl onluqların bəzəyi olub. Azərbaycanda yeni istiqamətli bir teatr məktəbinin yaranması da bu unudulmaz sənətkarın adıyla bağlıdır...

Ədəbiyyat siyahısı

Kitablar

Haqqında

Əlizadə M. Dördüncü ölçünün rəngləri. - Bakı : E.L. Nəşriyyat və Poliqrafiya Şirkəti MMC, 2008. - 445 s. : foto.

İsrafilov İ. Tofiq Kazımovun rejissor dərsləri. - Bakı : Aspoliqraf, 2013. - 232 s : foto.

Dövri mətbuatda

Abbaslı T. Fenomenal teatral istedad : teatr rejissoru Tofiq Kazımov haqqında // Mədəniyyət. - 2014. - 15 yanvar. - № 3. - S. 6.

Abbaslı T. Təbiətə poetik, təbcə dramatik... : Tofiq Kazımovun təsfirində həyatla sənət qafiyələnirdi // Mədəniyyət. - 2012. 13. 01. - № 2. - S. 7.

Əlizadə M. Azərbaycan teatrında Tofiq Kazımov fenomeni // Mədəni Həyat. - 2013. - avqust. - № 8. - S. 12-14.

Həmidova S. Tofiq Kazımov novator rejissor kimi // Yeni Azərbaycan. - 2014. - 23 aprel. - № 69. - S. 6.

İsmayıloğlu A. Üçüncü zəngdən sonrakı ömür : Tofiq Kazımov haqqında // Ədəbiyyat qəzeti. - 2010. - 3 dekabr. - № 47. - S. 2.

İsrafilov İ. Azərbaycan teatr mədəniyyətində Tofiq Kazımov imzası // Mədəniyyət. - 2013. - 14 iyun. - № 42. - S. 6-7.

İsrafilov İ. Sənətin böyük sualları ilə üz-üzə : Tofiq Kazımov - 90 // Mədəni Həyat. - 2013. - № 3. - S. 38-41.

Quliyev Ə. Heç kəsə bənzəməyən Tofiq Kazımov : Zəngin yaradıcılığa malik rejissor teatrdağı dəst-xətti ilə fərqlənən sənətkar idi // Kaspi. - 2015. - 5 may. - № 79. - S. 15.

Məhərrəmov T. Tofiq Kazımovun rejissor ömrü // Kaspi. - 2013. - 19 iyun. - № 108. - S. 11.

Muxtar R. Tofiq Kazımov haqqında xatirələrim // Səs. - 2017. - 21 sentyabr. - № 170. - S. 13.

Rəhimli İ. Teatr tariximizdən səhifələr // Ədəbiyyat qəzeti. - 2013. - 8 mart. - № 9. - S. 2,8.

Vahid T. Böyük rejissorun teatr dünyası : Tofiq Kazımov - 90 // Mədəniyyət. - 2013. - 19 iyun. - № 43. - S. 2.

Vahid T. Səhnəyə azadlıq gətirən rejissor : Tofiq Kazımov - 90 // Mədəniyyət. - 2013. - 21 iyun. - № 44. - S. 6.

Zaman içində zamansız: Tofiq Kazımov // Mədəniyyət. - 2011. - 14 yanvar. - № 3. - S. 9.

Azərbaycan teatrının Tofiq Kazımov zirvəsi
(metodik vəsait)

Ünvan: AZ-1022 Bakı şəh., S.Vurğun küç.88;
E-mail: info@clb.az
URL: www.clb.az

F.Köçərli adına Respublika
Uşaq Kitabxanasında
çap olunmuşdur.
Sifariş: 1
Çapa imzalanmışdır: 01.01.2018
Tirajı: 100
Pulsuz